

Mediálnosť v habite kontemplujúca Lingvistická analýza individuálneho štýlu kazateľa brata Filipa

Martina Bodnárová

Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
tina.bodnarova@gmail.com

Kľúčové slová: individuálny štýl, videoblog, kazateľ, kazateľský štýl, kazateľský komunikačný register, deixa

Key words: individual style, video blog, preacher, preacher's style, preachers' communicative register, deixis

1 Úvod

Pojem *individuálny štýl* sa v slovenskom lingvistickom kontexte spája (aj) so štylistickou koncepciou D. Slančovej (2007). Ide o abstrakciu vzhľadom na individualitu tvorca textu. Túto individualitu možno chápať jednotlivo individuálne (*individuálny personálny štýl*) alebo skupinovo individuálne (*individuálny skupinový štýl*). Individuálny personálny štýl sa definuje ako „zovšeobecnené individuálne štýlové znaky podmienené takou konfiguráciou/konfiguráciami štýlém, ktoré sú príznačné pre jazykové prejavy jedného tvorca textu. Tie konfigurácie, ktoré majú tendenciu opakovať sa v textoch jedného autora, nazývame štýlové konštanty“ (ibid., s. 121–122). Individuálny skupinový štýl je abstrakciou „smerom k skupinovému tvorcovi textu a jeho identite“, no dalo by sa povedať i tak, že je súčtom či prienikom individuálnych personálnych štýlov jednotlivých členov určitej skupiny.

Oba pojmy sa dosiaľ uplatnili v štúdiách orientovaných na masmediálnu komunikáciu, napr. v štúdiách J. Veľasovej *Individuálny štýl Martina Pyca Rauscha* (2012), *Analýza individuálneho štýlu moderátora Viliama Rozborila* (2013), *Individuálny štýl Adely Banášovej* (2015) či v príspevku J. Kičura Sokolovej *Individuálny štýl Veroniky Šikulovej v publicistickej tvorbe* (2017). Takisto niektoré záverečné práce študentov slovenského jazyka a masmediálnej komunikácie sa venujú téme individuálneho štýlu, a to prevažne rôznych slovenských moderátorov či redaktorov; iba ojedinele sa objavuje napr. výskum individuálneho štýlu komunikátov Slovákov žijúcich v Nadlaku (Iaczkulak, 2013) alebo blogerských príspevkov (Gondeková, 2016).

Táto štúdia vychádza z presvedčenia, že individuálny štýl má zmysel skúmať nielen v prípade významných osobností, autorov alebo literárnych zoskupení, ale i v prípade osôb verejne nie až natoľko propagovaných a prislúchajúcich k neprofánnym komunikačným sféram, pretože ich prejavy a monologické či dialogické výpovede sa vyznačujú javmi pre lingvistu veľmi prítlačivými. K takýmto osobám patria aj mnohí súčasní kazatelia a evanjelizátori. Nazdávame sa, že výskum ich individuálneho personálneho štýlu nemusí byť samoučelný, ale že prostredníctvom neho možno dospieť k precizovaniu fenoménu kazateľského štýlu (ako individuálneho skupinového štýlu), resp. kazateľského komunikačného registra¹ a napokon aj k dôkladnejšej charakteristike homílie ako osobitného žánru náboženskej komunikácie, ktorý je doteraz z pohľadu slovenskej lingvistiky najkomplexnejšie spracovaný v monografii K. Bielekovej *Homília ako žáner a text* (2016).

¹ K pojmu *komunikačný register* pozri Slančová, 1999; Slančová – Zajacová, 2007; Slančová – Slančová, 2014.

2 Predmet a metodológia výskumu

Filip Andrej Čierny patrí k hojnejšie medializovaným kňazským a rehoľným osobnostiam na Slovensku. Jeho meno sa spája najmä so špecifickým pútnickým miestom, Galambou, kde sa významne pričínil o vznik kaplnky a pustovne. Počas pôsobenia v Prešove začal s natáčaním videoblogov, dostupných na stránke www.youtube.com. Práve tieto blogerské príspevky sa stali aj naším kľúčovým výskumným materiálom pri zisťovaní osobitostí individuálneho personálneho štýlu exponovaného rehoľníka a súčasne rímskokatolíckeho kňaza. Podobne ako u iných kazateľov, i tu sa za prvoplánovými fónickými špecifikami (pomerné pomalé tempo, veľa páuz a hezitácií, niektoré výslovnostné osobitosti (*ešče, niegdo, ludia*), odhaľujúce kazateľovu západoslovenskú provenienciu) ukrývajú štýlové konštanty, ktoré sa na nasledujúcich stranách pokúsime pertraktovať podrobnejšie.

Materiálovou bázou výskumu exponovaného kazateľa sú videonahrávky a transkripty² desiatich videoblogov³, prezentovaných na stránke Youtube.com.

Naším základným metodologickým postupom je klasická lingvistická analýza so zameraním na rovinu syntaktickú a lexikálnu a tiež komunikačno-pragmatický prístup s akcentovaním aspektov personálnej a sociálnej deixy⁴. Pri výskume slovníka a textovej frekvencie slov a slovných druhov sme siahli po kvantitatívnej metóde percentuálnych výpočtov.

3 Kazateľské prejavy brata Filipa – od homílie k videoblogu

Prezentovať sa žánrovou formou (video)blogu nepatrí k bežným praktikám slovenských kazateľov. U brata Filipa táto aktivita ide ruka v ruku s jeho dlhodobým a intenzívnym záujmom o médiá a o mediálne, teda značne profánne, zvlášť politické, témy. Vo svojich videoblogoch vnáša do týchto tém náboženské, sakrálne či duchovné aspekty. Predznačujú to už niektoré charakteristiky komunikačnej situácie – habit expedienta a interiér františkánskeho kláštora, kde dominujú hnedé farby a prevažne prázdne priestory, alebo exteriér kláštornej záhrady s naturálnymi múrmi.

² V transkriptoch sme použili štandardné pravopisné princípy, fonetickú transkripciu iba ojedinele, napr. v prípade osobitne vyslovených cudzích, prevzatých či nárečových slov alebo v prípade osobitne výrazných výslovnostných javov pri domácich slovách (*vlasne, gdo, nekce*). Na označenie intonačného priebehu výpovede alebo jej časti sme použili značky ↑ pre antikadenciu, ↓ pre konkluzívnu kadenciu a → pre semikadenciu. Posun do inej intonačnej línie, najmä pri citovaných a reprodukovanych pasážach, naznačujeme podčiarknutím. Krátku pauzu označujeme /, dlhú //, hezitálny zvuk @, dôraz veľkými písmenami, emfázu a predĺženie hlások dvojbodkou, nedopovedanie slova Výrazne zvolací ráz výpovedí označujeme !, ktorý umiestňujeme na koniec zvolacej výpovede. Do zátvoriek () umiestňujeme hlásky a slová, ktoré sú málo zrozumiteľné a len potenciálne dešifrovateľné. Úplne nezrozumiteľné pasáže označujeme ----. Parajazykové prostriedky či iné nonverbálne prejavy kazateľa uvádzame v zátvorkách < >. Pri slabikovanej výslovnosti niektorých slov používame spojovník (napr. *MI-lo-sr-den-stvo*).

³ Zoznam týchto videoblogov uvádzame v závere príspevku ako Zdroje.

⁴ *Personálnu deixu* chápeme v tom zmysle ako M. Hirschová (2006), teda že vzťahuje výpoveď k účastníkom komunikácie a tiež odlišuje účastníkov a ne-účastníkov komunikácie. V súvislosti s personálnou deixou autorka uvádza ešte *sociálnu deixu*, ktorá znamená referovanie k osobám špecificky podmienené sociálnymi rolami komunikantov, v užšom zmysle referovanie modifikované pravidlami rečovej etikety. Oba typy deixy sa môžu realizovať oslovením alebo referenciou, ktorá môže byť nominálna aj verbálna (porov. Slančová – Slančová, 2010, 2014).

Videoblog (skrátene vlog) je jedným z druhov či typov blogu z hľadiska obsahu (porov. Šemberová, 2009; Haberová, 2016). V prípade videoblogov ide zvyčajne o zbierku videí nahraných jedným užívateľom a prezentovaných najčastejšie cez kanál Youtube. Je to forma blogu, ktorej médiom je video. Zámerom expedienta aj pri tomto type ostáva s niečím sa podeliť. Na rozdiel od videoblogov, ktoré skúmala V. Haberová (2016), u brata Filipa pozorujeme pomerne ucelenú kompozíciu, hoci sa nevyhýba improvizácii, čo je markantné najmä v nefunkčnom opakovaní výrazov. Dalo by sa povedať, že videoblogy brata Filipa sú čiastočne vopred pripravené a ich kompozícia je premyslená, čiastočne sú však doplnené improvizáciou. Z hľadiska účelu sú tieto videoblogy verejné.

Vo všeobecnosti typológia blogov nie je jednoznačná a rôzni autori ponúkajú rôzne návrhy typológií, väčšinou sa však zmieňujú o tzv. fashion blogoch, o cestovateľských blogoch, beauty blogoch, o food blogoch, o blogoch o životnom štýle a pod. (porov. napr. Haberová, 2016). Súhrnne sa tieto blogy nazývajú tematické.

Charakterizovať blogy brata Filipa typologicky nie je jednoduché i preto, že nejde o číro profánne blogy, resp. možno povedať i tak, že blog je žánrová forma príznačná pre profánne, nie sakrálne komunikáty. U M. Virika (2011) sme sa však stretli s rozdelením blogov, ktoré by sa dalo vzťahovať i na náš materiál. Tento autor pracovne diferencuje blogy podľa toho, či uplatňujú úvahový alebo rozprávací štýl a emocionálny alebo racionálny štýl. Prirodzene, počíta aj s ich vzájomným miešaním a krížením, na základe čoho potom uvažuje o štyroch druhoch blogov: a) krátke reakcie na spoločenské udalosti (prelínanie úvahovosti a emocionálnosti); b) krátke reakcie na zážitky dňa (prelínanie emocionálnosti a naratívosti); c) dlhšie príbehy z dovolení, školy, detstva... (prelínanie naratívosti a racionálnosti); d) komentáre, úvahy, ucelené myšlienky (kombinácia úvahovosti a racionálnosti). Z tohto aspektu sme u brata Filipa identifikovali tri druhy blogov:

- krátke reakcie na spoločenské udalosti (napr. *Nevysmievajte sa z Alaha*);
- komentáre, úvahy, ucelené myšlienky (napr. *Prach si a na prach sa obrátiš; Byť je viac ako mať*);
- krátke reakcie na zážitky dňa (napr. *Stát' na strane pravdy*).

S prihliadnutím na tematický aspekt by sa v našom prípade dalo hovoriť o blogoch zaoberajúcich sa politickou (napr. *Čo spája bublifuk, Gorilu a dokumenty z Panamy, Stát' na strane pravdy*), náboženskou (napr. *Prach si a na prach sa obrátiš, Prečo ísť na spoved'*) alebo širšou spoločenskou témou (napr. *Nevysmievajte sa z Alaha, O poučení z nešťastia*).

Okrem blogu je ďalšou vyjadrovacou žánrovou formou brata Filipa homília obmedzená v zásade na priestor liturgie. Na internete sú okrem toho zaznamenané niektoré príležitostné vystúpenia tohto rehoľníka, ktoré majú rétoricko-náučný charakter (napr. monologické prednáškové vystúpenie v Konkatedrále sv. Mikuláša v Prešove⁵ alebo prednáška v rámci Festivalu za jazerom⁶, príp. jeho diskusné príspevky v rámci diskusií opäť v prešovskej konkatedrále⁷). Medializácia brata Filipa sa završuje v jeho rétorických vystúpeniach v dialógu so Štefanom Hríbom v rámci relácie Večer pod lampou⁸.

4 Deiktické aspekty v prejavoch brata Filipa

Žánrová forma videoblogu vplýva aj na používanie prostriedkov personálnej a sociálnej deixy v komunikátoch daného kazateľa.

⁵ <<https://www.youtube.com/watch?v=zP88HDYOPqk>>

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=pU5mWnqdx_s&t=20s>

⁷ Napr. <<https://www.youtube.com/watch?v=xunmbcreDwg>>,

<<https://www.youtube.com/watch?v=zm-EyGujqdM>>

⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=_Z5f4lSYs_0&t=16s>

1. osoba singuláru takmer konštantne reprezentuje autentického, reálneho expedienta, ktorý často v úvode a/alebo v závere, zriedkavejšie vnútri, blogu exponuje vlastnú produktívnu či, lepšie, kreatívnu činnosť, najmä mentálnu, príp. i fyzickú (písanie), ktorá je logicky spätá s mentálnou. Práve realizovaný prejav potom pôsobí ako výsledný produkt takejto činnosti. Napríklad:

- (1) *zo všetkého najprv chcem povedať že to čo teraz poviem som písal ešte deviateho januára↑ malo to ísť do stĺpčeka v týždni↑ ale: z technickosubjektívnych objektívnych príčin sa to tam nedostalo↑ @ tak to teraz v podstate: @ prerozprávam približne od slova do slova čo som tam písal↓*
- (2) *neviem ako vy: ale→ ja na: prelome rokov vždycky zvyknem Bilancovať↓ @ veci ktoré boli: ktoré sú→ osamote a v tichu zvyknem tak premýšľať nad→ plytkosťou hlčky*
- (3) (...) @ *to je to čo mi teraz chodí po rozume v tomto→ predpôstnom čase↓*
- (4) (...) a: *vo mne vo mne z..znovu ožilo to veľmi pozoruhodné to o čom som premýšľal už pred desiatymi rokmi↑ vlasne že PREčo je to tak↓*
- (5) (...) *to sú také→ také myšlienky ktoré človeka napadajú na prelome rokov takže takže nech žije Silvester↓⁹*

Vo väčšine z nich sa expedient snaží o štylizáciu skromnosti, fragmentárnosti („veď to je len také, taká drobná myšlienka, krátka úvaha...“), čím súčasne ospravedlňuje prípadné nedostatky, ruptúry svojho prejavu, najmä štylizačné.

1. osoba plurálu sa vo videoblogoch brata Filipa nepoužíva často a ešte menej vo význame homiletického plurálu¹⁰. Niekedy ju možno interpretovať ako „exkluzívne my“ (porov. Hirschová, 2006), konkrétne, kazateľ sa tu začleňuje (najčastejšie) do kontextu svojej rehoľnej komunity (*toto sú naše svedelnice↑ tato tu napravo je moja svedelnica→ tu zvyknem dosť pravidelne: teda svedávať→ – práve sme sa vrátili→ z pohrebu pána Suchodolinského – my tu máme drevo ale on mal uhlie↑*) alebo biologickej rodiny, resp. dedinskej komunity, z ktorej pochádza (*my sme dokonca mali suseda u nás v Krškanoch ktorý @ hovorieval taky akoby fatalizmus...*).

Pozoruhodná je druhá osoba singuláru. Väčšinou totiž nereferuje na virtuálneho (singulárneho) percipienta (diváka) v zmysle interpretácie M. Havlíka (2005), ale skôr len na bezprostredného reálneho percipienta, a teda kameramana, čo potvrdzuje aj posturika expedienta a občasnú, skôr nonverbálne signály percipienta (smiech, záporný zvuk @@). Príklady: @: *neviem koľko ty máš takých ľudí v živote @ ktorí na teba pôsobia tak SILne vnútorne PRAVdivo tak vnútorne čisto že hocičo povedia ty im VŠETko veríš↓ – neviem či: poznáš ten vtíp že... – @ vieš @ f kostole keď máme také spevy→ volá sa to že litánie ku všetkým svetým↑ – BF: podla toho čo ona dokázala mali by ste hneď vedieť ako sa volá↓ / no ale pýtam sa Ťa vieš ako sa volá↑ KAM: @@ BF: ne: vieš ako sa volá↓ tak dobre poviem ti. Kameraman do určitej miery pôsobí ako reprezentatívny percipient.*

V niektorých kontextoch je však interpretácia takejto druhej osoby problematická a nejednoznačná:

⁹ V príklade (5) dochádza v podstate k posunu z prvej osoby do tretej, ale nesie sa v podobných intenciách ako ostatné kontexty.

¹⁰ Homiletický plurál je rétorickým prostriedkom na začleňovanie sa kazateľa medzi virtuálnych percipientov v rámci kazateľského, resp. homiletického prejavu. Jazykovo sa to často manifestuje my-formami, 1. osobou plurálu a pod. Výstižnú charakteristiku homiletického plurálu podáva P. Łuczeńczyk: „...ma stwarząc poczucie bliskości i wspólnoty z wiernymi, gdyż w ten sposób kapłan głosi kazanie również do siebie samego, siebie obejmuje perswazją, chce zmieniać się razem z słuchaczami. Nadawca ukazuje siebie jako człowieka ułomnego, który popełnia błędy i wcale nie jest lepszy niż odbiorca – dlatego również potrzebna mu jest refleksja nad własnym postępowaniem, wewnętrzna przemiana.“ (2007, s. 83).

- (6) *ale je jedna vec ktorá nám to zabraňuje že ten celý kopec ako keby bol odspodu až po vrch takou špirálovitou niťou červenou omotaný hej↑ ako nejaká→ symbolická vízia bolesti↓ hej↑ že ako záchranna sieť bolesti↓ že ty by si aj **CHCEL** uletieť ako odtrhnutý pes ale tá sieť bolesti **ti** to zabraňuje↓ tam sa nejak akože tak **HÝbať**↓*
- (7) *je kolkokolvek rodín som stretol povedal som si→ toto by bola Ideálna rodina **KEBY** nie to tam zase vyskakovalo niečo veľmi ťažké niečo bolestné a veľmi zle riešiteľné↓ kebyže **TOTO** tak toto je prvá ideálna rodina ale veď práve o to ide že je to **TAM**↓ o to ide že to tam **máš** úplne prítomné↓*
- (8) *ja by som rád povedal tej redakcii že redakcia redakcia→ čárli // keď sa: systematicky→ vysmievaš z toho čo je niekomu sveté→ / a ten niegdo potom príde a Udrie ťa→ tak ty si v tom udretí nevinne↑ // keď @: nejak satiricky v rôznych obmenách hovoríš moslimom že že alah je chruňo↓ a a prosím ťa v mene slobody to príjmi a keď sa ti nepáči nemusíš nás čítať→ / (no) tak pozri **ty by si bol** člen @ tej redakcie čárli a vždy keď **ťa** stretnem poviem **ti** že tvoja statočná mama je flandra↓ a budem **ti** to stále nejak pripomínať→*

Pravdepodobne sa tu pohybuje medzi bezprostredným reálnym a vzdialeným virtuálnym percipientom, príp. v poslednom príklade možno ešte zvažovať referenciu na fiktívnu postavu z redakcie, implicitne a synekdochicky evokovanú v oslovení „redakcia redakcia“ a v následnej (pravdepodobne) nevlastnej priamej reči.

Prejavy brata Filipa sa vyznačujú z hľadiska deixy ešte jedným pozoruhodným aspektom. Zaznamenali sme v nich hypertrofiu demonstratív. Zvýšený výskyt ukazovacích zámenných výrazov v atributívnej pozícii je integrálnou súčasťou spontánných hovorených dialogických prejavov, pričom sa tu zvlášť viaže na konsitučné a deskriptívne dialógy (porov. Bodnárová, 2018); ich prítomnosť v hovorených monologických komunikátoch už taká prirodzená nie je, ba vo vopred pripravených rétorických, a teda aj kazateľských prejavoch ju možno pokladať za nežiaducu. Frekvenčné výskumy ukázali, že vo všetkých jednotlivých prejavoch brata Filipa je jedným z najfrekventovanejších slov demonstratívum *ten* (spolu s rodovým variantom *tá*), resp. *to* (ich frekvenciu sme sledovali samostatne) a iné ukazovacie zámená, najčastejšie *taký*, *tam*, *tu*, *tento*, sa nachádzajú medzi prvými desiatimi najpočetnejšími lexémami daného komunikátu.¹¹ Takisto v rámci jednotlivých zámenných subsystémov dominovali demonstratíva, pričom medzi nimi a druhým najfrekventovanejším subsystémom, personáliami, bol vždy výrazný frekvenčný rozdiel (napr. 67 – 17, 95 – 56, 86 – 26, 103 – 45). U iných sledovaných kazateľov sme sa s takými výraznými rozdielmi nestretli a tiež demonstratíva u nich neobsadzovali prvé pozície v tabuľke najfrekventovanejších lexém. V zistených skutočnostiach vidíme ďalší spôsob, akým sa prejavuje v blogoch brata Filipa improvizácia. S tým, prirodzene, súvisí výrazný prienik hovorovosti do týchto (tiež) rétorických komunikátov. Časté používanie demonstratívnych atribútov pred výrazmi, ktoré nasledujú bezprostredne za sebou, pôsobí okrem deskriptívnosti i ako tendencia kazateľa akcentovať každý jednotlivý výraz. A napokon, vo viacerých prípadoch sa použitie demonstratívnych atribútov javí ako inferenčné odkazovanie –

¹¹ Porov. súbor desiatich najfrekventovanejších slov piatich vybraných videoblogov: videoblog 1: *ten* (22), *byť* (21), *to* (20), *v* (15), *že*, *ktorý* (11), *taký*, *a* (konjunkcia) (10), *a* (partikula) (9), *ty* (8), *človek* (7), *Európa*, *tam*, *tento* (6); videoblog 2: *že* (38), *ten* (37), *to*, *a* (konjunkcia) (31), *byť* (27), *on* (26), *na*, *v* (16), *ako* (konjunkcia) (14), *pravda* (12), *jeho* (11), *ja*, *z*, *ktorý*, *ale*, *a* (partikula) (9); videoblog 3: *to* (35), *byť* (32), *ten* (30), *že* (29), *ako* (konjunkcia) (20), *a* (konjunkcia) (14), *človek* (12), *mať* (11), *kopec*, *on*, *na*, *v*, *a* (partikula) (10), *tam*, *niečo*, *čo* (konjunkcia) (9); videoblog 4: *byť* (40), *to* (34), *ten*, *že* (30), *v* (23), *a* (konjunkcia) (22), *pokánie* (19), *ako* (konjunkcia) (16), *človek* (14), *ja*, *na*, *a* (partikula) (13), *tu* (12); videoblog 5: *že* (49), *byť* (35), *a* (konjunkcia) (34), *to* (31), *ten* (29), *on* (20), *človek*, *mať* (16), *v* (14), *tam*, *na* (13), *taký* (12).

expedient akoby odkazoval na situácie, kontexty, okolnosti, ktoré sú známe aj percipientom, a tieto známe skutočnosti im chce ukázať v inom svetle, z iného pohľadu. Na ilustráciu uvádzame niekoľko kontextov:

- (9) *každý má napísanú knihu života a KEdy je tam napísaná smrť vtedy to príde nech **ten** človek robí čokoľvek↓ hej keby tisíckrát **tých** štyridsaťdva vojakov nechcelo nastúpiť do **toho** lietadla aj TAK by našli smrť V **TÚ** noc pri **tej** obci Hejce↓ a keby **to** lietadlo padlo ja neviem aj do nejakého sírneho j..jazera horiaceho→ **ten** JEden **ten** Martin Farkaš to prežije↓ aj tak↓*
- (10) *pametám si ako dneska↑ keby to bolo pred pár rokmi bol som na: predvianočných trhoch↓ @ v..vo Viedni. a od **toho** Štefandsómu↑ **tou** pešou zónou→ to bolo pár dní pred Vianocami tiahlo sa strašne veľa ľudí s **takými** rôznymi @: taškami od svetoznámych značiek kde sedeli všelijaké učupené veci s **takou** obavou či prežijú aspoň jednu sezónu v **tej** domácnosti alebo nie↑ / a: **tých** ľudí bolo až **tak** veľa že niektorým sa ani nedalo vyhnúť bez toho aby si sa ne..neobtreľ o **tú** i:ch firemnú TAšku↓ **taká** tlačienica celkom→↑ predvianočný ZHON↓ (no) a tak som trochu odbočil na **takej** bočnej ulici a tam na **takom** námestí pod **takým** veľkým adventným vencom↑ našiel som / @ **takú** skupinu nadšencov mladých ľudí ktorí pri jednej gitare spievali **také** veľmi upokojujúce vianočné koledy↓*

5 Intertextualita v prejavoch brata Filipa

I keď intertextualita je bežnou súčasťou homílií a duchovných prehovorov, u brata Filipa sme pozorovali, že všetky intertextuálne prvky mali spoločného menovateľa – viazali sa na umelecké texty prevažne lyrického charakteru. Išlo napr. o tieto pretexty: žalmy, mýtus o Sifyzovi, istá (neznáma) gospelová pieseň, istá neznáma báseň, báseň Jiřího Wolkra Balada o očíh topičových. Brat Filip s danými pretextmi pracuje najčastejšie formou alúzií, citácií, i cudzojazyčných (*Antonín umírá→ a žárofka spívá↓ ženo má ženo má ňeplač*), či prerozprávania ich obsahu. Orientácia kazateľa na poetické texty preniká aj do jeho vlastnej lexikálnej zásoby, v jeho prejavoch sú markantné poetizmy, epitetá, metafory, prirovnania, ktoré sa podieľajú na konštituovaní figuratívnosti ako jednej z dominantných výrazových kvalít¹² jeho duchovných prehovorov: *to znelo pre moje uši ako hudba – ľudia (...) ktorí (...) pôsobia tak silne vnútorne pravdivo tak vnútorne čisto... – pravdy pravdúce (...) pravdy ktoré idú o hlbokých súvislostiach človeka – ako sen prebúdzajúceho sa človeka – odtiaľ kde sa začali sýtiť hladom a nemohli sa nasýtiť – je to ako blúznenie na kraji priepasti ako nejaký tanec smrti – zvyknem tak premýšľať nad plytkosťou hĺbky – ako nejaká symbolická vízia bolesti (...) ako záchranná sieť bolesti – rozbitie pýchy tých našich vln – ako keby bol medzi nami a Bohom obrovský pancier – plápolajúci oheň – skrze ťje posledne hodiny svojho bytia na zemi – aby som sa nadýchol do ďalších krokov môjho života – a žil som takú novú jar svojej mladej jari.*

Ak si uvedené tendencie usúvzťažníme s paralingválnymi charakteristikami skúmaného kazateľa (nápadne pomalé tempo prejavu, množstvo páuz a hezitácií; dlhší pohľad mimo kamery, bokom, dohora, do diaľky alebo do zeme; privieranie očí; minimálny pohyb, prevažne alebo výlučne státie či sedenie na mieste), odvážime sa tvrdiť, že brat Filip je

¹² Pojem *výrazová kategória* označuje zovšeobecnenie a abstraktné pomenovanie toho, ako na nás výpoveď pôsobí. Vieme ju zistiť pri recepcii, a to na základe účinku, zväčša v podobe pocitu, dojmu, zážitku či naladenia, ktoré v nás výpoveď vyvoláva. Pri zisťovaní výrazových kategórií je teda východiskom vnímateľova vlastná skúsenosť, pričom prítomnosť výrazovej kategórie sa vo výpovedi objektívne prejavuje prostredníctvom tzv. štruktúrnych indikátorov. Ide o tematické, kompozičné, jazykové a iné mimoštylové prvky (Plesník, 2008, s. 15).

lyricko-filozofickým a kontemplujúcim typom kazateľa, jeho prejavy trochu pripomínajú verše básní, dôsledne v nich zvažuje každé slovo, premýšľa nad každým slovom, dáva priestor každému slovu, aby mohlo zaznieť a doznieť.

6 Lexikálne osobitosti prejavov brata Filipa

Popri nápadných lexikálnych prostriedkoch blízkyh umeleckým textom sa prejavy brata Filipa vyznačujú jednak hovorovými lexémami a spojeniami, jednak publicizmami, resp. prostriedkami vlastnými publicistickým textom. Prítomnosť hovorových lexém by sa dala zdôvodniť onou spontánnosťou a improvizovanosťou kazateľových videoblogov, publicizmy zasa logicky súvisia s tým, že blog a videoblog patria k publicistickým žánrom. Brat Filip sa sústavne orientuje na médiá a na mediálnu produkciu, tieto témy pravidelne pertraktuje i vo svojich duchovných prehovoroch a vyššie spomínaných prednáškach, a tak je prirodzené, že i jeho lexika, najmä vo videoblogoch, je ovplyvnená jazykovými výrazmi frekventovanými v publicistike. Niekoľko príkladov hovorových lexém: *...pretože by sme človeka brali len ako nejaký zhluk enzýmov ktorý pominie a potom sevas, boja sa ako čert križa, to je ako pesť na oko, pojdem na pol plynu čo to dá, čuduj sa svete, každé čudo tri dni trvá*. Pri niektorých hovorových spojeniach môžeme vnímať archaickosť a ľudovosť, iné pôsobia moderne až slangovo. Do takéhoto hovorového kontextu spadá aj vtip, ktorý brat Filip rozpráva vo videoblogu *Prečo ísť na spoveď* začínajúcom in medias res – obrazom rehoľníka prichádzajúceho k dverám vlastnej spovednice s konsituačným komentárom: *tak @ toto su naše spovedelnice*→...

Niekoľko príkladov publicizmov: *lukratívne pozemky v centre Bratislavy, v rámci tej našej vlasne slobodnej tolerantnej Európy, mnohí tí poslanci si tam prilievajú prihrievajú polievku na vstup do európskeho parlamentu, vobec som nezaznamenal nejaký veľký mediálny ohlas, bude si húst' svoju pesničku, teraz sa pod pokrievkou niekde v skrytosti varia ešte večšie nejake obludnosti*.

Obiť nemožno ani skupinu lexém, ktoré sú príznačné pre filozofické texty a komunikáty – brat Filip častejšie siaha po slovách, ako *pravda, bytie, čas, zmysel, život, smrť, existovať* a pod. Na tejto báze vznikajú aj spojenia *plytkosť hĺbky* či *pôsobia tak silne vnútorne pravdivo*. Lexému *človek*, ktorá konštantne figuruje medzi desiatimi najfrekventovanejšími slovami jednotlivých blogov a ktorá je spravidla prvým alebo druhým najfrekventovanejším substantívom kazateľa¹³, by sme viac ako filozofickú kategóriu vnímali ako kategóriu náboženskú, presnejšie homiletickú – je jedným z prostriedkov persuzívnej stratégie kazateľa a je sémanticky dostatočne široká, aby sa s ňou mohol identifikovať akýkoľvek poslucháč, aj neveriaci (porov. Havlík, 2004, 2009).

Do určitej miery negatívne pôsobí hromadenie synonym, ktoré by mohlo byť prejavom tendencie explikovať, zexplicitniť význam, mohlo by súvisieť aj s improvizovanosťou a dalo by sa vnímať ako protiváha mnohých frapantných vyjadrení kazateľa. Niekedy sa prostredníctvom hromadenia synonym kazateľ aj významovo trochu posúva. Príklady: *ale hlavne oni: musia: sa naučiť žiť a existovať sami so sebou – Ale @ v cirkvi sa skôr udomácnilo pre slovo pokánie @ pre ten pojem pokánie slovo z gréčtiny↑ ktoré znamená alebo hovorí že METAnoja a to znamená ABSolútne VNÚtorne obrátenie ľudskej duše↓*

¹³ Na ilustráciu uvádzame parciálne výsledky nášho frekvenčného výskumu – súbor najfrekventovanejších substantív v piatich videoblogoch aj s počtom výskytov v danom texte (relevantné boli pre nás výskyt od 5 vyššie): videoblog 1: *človek* (7), *Európa* (6), *redakcia* (5); videoblog 2: *pravda* (12), *človek* (8), *smrť*, *život*, *hriešnik* (5); videoblog 3: *človek* (12), *kopec* (10), *bolesť* (7); videoblog 4: *pokánie* (19), *človek* (14), *slovo* (11), *Boh* (9), *spoveď*, *kňaz* (6), *vôľa* (5); videoblog 5: *človek* (16), *život* (10), *smrť* (7), *prach* (6), *čas*, *hodina*, *oheň* (5).

obrátenie VNÚtra človeka k Bohu ↓ z tmy smerom na svetlo ↓ *proste obrátenie ľudského zmýšľania zmena zmýšľania o stoosemdesiat stupňov* – s malomocenstvom ktoré v TÝCH časoch bolo znamenalo zomieranie *zaživa* ↓ znamenalo *ODpísanie znamenalo už len nejaké prežívanie nejake vegetovanie až do smrti ktorá mala prísť hneď* – *zatúžil som tu teraz* → v dvadsiatom prvom storočí po takom NAOzajstnom kúsku *Františkovej zeme* ↓ po takom naozajstnom kúsku *františkánskeho územia* ↓.

7 Syntaktická charakteristika prejavov brata Filipa

Zo syntaktického hľadiska sú v skúmaných prejavoch markantné dvojčlenné polysyndetické koordinatívne syntagmy, ktoré spájajú väčšinou dve opozitá vytvárajúce celok, komplex niečoho: *a: pod tieňom tejto smrti zažne chápať aj možno všetky radostné aj bolestné chvíle* ↓ *svojho života* – *neveriaci človek si to žiada Opačne* ↓ *že si žiada rýchlu a takú @ @ nenápadnú smrť kde by nebol čas Ani na premýšľanie ani na nejakú bolesť* – *a myslím si že toto majú pochopiť spoznať a ZAžiť obidve strany tejto barikády* → *aj tá kresťanská Európa* → *aj ten moslimský svet* ↓ *to je celé* ↓ – *práve sme sa vrátili* → z pohrebu pána Suchodolinského *a* → *aj o jeho smrti aj o jeho živote myslím že by sa dalo povedať vela* → – *fúha tak tje starozákonné žalmy sú aj časové ale aj nadčasové* – *a: vidieť to: v perspektíve božej* ↓ *všetko to čo sa deje* ↓ *aj tých hriešnikov aj tých zločincov...* Kazateľ exponuje protipóly, resp. dve skutočnosti, ktorými chce obsiahnuť celok, a to buď pomocou rozlučovacej konjunkcie *ani* s negatívnymi konotáciami, alebo pomocou „pozitívnej“ aditívnej konjunkcie *aj*, ktorá prevažuje.

Adíciu či aditívnu tendenciu badáme ešte v prípade doslovného opakovania časti výpovede, keď opakujúca sa časť je rozšírená o nový komponent, najčastejšie o prívlastok: *človek od @ čias kedy sa narodí na túto zem* ↑ *na túto holú zem* ↑ *@ hneď sa v ňom narodí nejaké túžby* – *tá bolesť je je: božia škola* ↓ *kde @ spolu s jóbom* → *biblickým jóbom máme pochopiť že iba potiaľ smieme ísť* ↓ – *pretože ten človek stav tu a teraz je poznačený hriechom* ↓ *je poznačený dedičným hriechom* ↓ – *ale ak táto Sila táto tupá sila má jediná nejaký priestor v tomto našom živote* ↑ *tak potom tu neexistuje priestor @ pre lásku* ↓ *pre tú božiu lásku a myslím si že v tomto svete sa potom NEdá žiť* ↓ (...) *takže preto hovorím / nech žije pokánie* ↓ *nech žije tá... zmena tá naozajstná zmena* ktorá je vždy *zvnútornená*. Uvedené adície vyznievajú ako autokorekcie, pričom doplnený prívlastok niekedy pôsobí ako relevantný a zdôrazňujúci, inokedy skôr ako redundantný.

Napokon, nápadne frekventovanými výrazmi v prejavoch brata Filipa sú výrazy *akože*, *akoby* a *ako keby*. Niekedy sa správajú ako synonymické, v iných prípadoch fungujú len ako výplnkové výrazy, slovná vata, no najmä výraz *ako keby* zvykne figurovať v prirovnávacích konštrukciách, pričom uvádza aj väčšie prirovnávajúce celky nadobúdajúce rozmery alegórie. Napr.:

- (11) *zdalo sa mi ako keby to bol taky modifikovaný príbeh toho sizyfa* ↓ *to (je) tej tej @ NAMÁhavej ale popritom nezmyselnej akože práce* ↓ *ale modifikovaný v tom že* → *mne to pripadá ako keby: ako keby človek @: so všetkými tými snami začína tlačiť do nejakého kopca snehovú gulu* ↓ *v mokrom snehu a teraz on tlačí tlačí tlačí a na to sa všeličo nabaluje* ↓
- (12) *ale je jedna vec ktorá nám to zabraňuje že ten celý kopec ako keby bol odspodu až po vrch takou špirálovitou niťou červenou omotaný hej* ↑ *ako nejaká* → *symbolická vízia bolesti* ↓ *hej* ↑ *že ako záchranna sieť bolesti* ↓
- (13) *a ako keby bol medzi nami a Bohom obrovský pancier* *a* → *nevnímame sa* ↓ *s Bohom sa nevnímame*

- (14) tak ako @ sa: → my máme k životu ↑ tak sa má život k nám ↓ čiže inými slovami aký má človek vzťah k životu taký má vzťah k smrti a naopak ↓ čiže smrť je tu ako keby kľúčom k pochopeniu života ↓

8 Záver

Analýza individuálneho štýlu kazateľa brata Filipa potvrdzuje naše výskumy a pozorovania iných kazateľských prejavov, kde sa ukazuje, že v súčasných komunikátoch tohto charakteru dominuje spontánnosť, improvizovanosť, starostlivosť o výrazovú stránku je oslabená a toto všetko sa u kazateľov stáva akoby zámerným postupom, ktorý má zvýšiť príťažlivosť týchto prejavov pre súčasného percipienta. Povedané aj inak, rétorika súčasných kazateľov výrazne ustupuje od štylizovanosti minulých rétorických epoch a rečnícky štýl sa na ploche týchto komunikátov veľmi zblízuje s hovorovým. Kazatelia ako rečníci vedome a zámerne siahajú po výrazových prostriedkoch a stratégiách spontánnych hovorených dialogických prejavov. Zdá sa, že práve videoblog je jednou z foriem, kde sú uvedené postupy legitímne, hoci v náboženskej komunikačnej sfére nepatrí k štandardným žánrovým útvarom. Popri opísanej tendencii je individuálny rétorický prejav brata Filipa nápadný aj tým, že sa v ňom výrazne manifestuje poetickosť a kontemplatívnosť korelujúca s vážnou tonalitou, ktorá sa iba sporadicky a vplyvom prenikania publicizmov mení na mierne ironickú. Zdá sa, že rehoľná príslušnosť sledovaného kazateľa sa odráža aj v jeho rétoricko-komunikačnom štýle a že práve ona udržiava sakrálny rozmer jeho komunikátov, ktorý sa vplyvom mediálnosti (mediálne témy, publicizmy a iné výrazové prostriedky, žánrová forma blogu) profanizuje.

Literatúra:

- BIELEKOVÁ, K. (2016): *Homília ako žáner a text*. Prešov: Akcent Print.
- BODNÁROVÁ, M. (2018): *Zámená v neinštitucionálnej dialogickej komunikácii dospelých na východnom Slovensku*. Prešov: FF PU.
- GONDEKOVÁ, V. (2016): *Individuálny štýl v blogerských príspevkoch na knižných internetových portáloch*. Banská Bystrica: FF UMB. [Diplomová práca. Školiteľ: V. Patráš]
- HABEROVÁ, V. (2016): *Videoblog vs. blog, otázky súčasných možností „blogového textu“ a publicity*. Prešov: FF PU. [Bakalárska práca. Školiteľ: P. Oborník]
- HAVLÍK, M. (2004): *Kategorizační práce v kázáních*. Praha: FF UK. [Nepublikovaná diplomová práca]
- HAVLÍK, M. (2005): Ke stylu kázání. In: *Jazykovědné aktuality*, 42/3 – 4, s. 18–31.
- HAVLÍK, M. (2009): Diskurzívní praktiky křesťanských kazatelů při konstituování standardního relačního páru „my“ – „oni“. In: *Slovo a slovesnost*, 70/2, s. 83–99.
- HIRSCHOVÁ, M. (2006): *Pragmatika v češtině*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- IACZKULAK, I. (2013): *Individuálny štýl komunikátov Slovákov žijúcich v Nadlaku*. Nitra: FF UKF. [Diplomová práca. Školiteľ: R. Hlavatá]
- KESSELOVÁ, J. (2016): Konštruovanie egocentrizmu: pragmatika – gramatika – kognícia. In: *Slovenská reč*, 81/5–6, s. 304–324.
- KIČURA SOKOLOVÁ, J. (2017): Individuálny štýl Veroniky Šikulovej v publicistickej tvorbe. In: E. Peknušiaková – V. Smoláková (eds.): *Médiá a text 6. Zborník príspevkov. 1. časť*. Prešov: Prešovská univerzita, s. 27–34.
- ŁUCZEŃCZYK, P. (2007): Funkcja perswazyjna czasownikowej kategorii osoby w kazaniu. In: *Językoznawstwo: współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze* 1, s. 79–87. Dostupné na: <[http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Językoznawstwo_wspolczesne_badania_problemy_i_analizy_jezykoznawcze](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Językoznawstwo_wspolczesne_badania_problemy_i_analizy_jezykoznawcze/Językoznawstwo_wspolczesne_badania_problemy_i_analizy_jezykoznawcze-r2007-t1/Językoznawstwo_wspolczesne_badania_problemy_i_analizy_jezykoznawcze-r2007-t1-s79)>

87/Jezykoznavstwo_wspolczesne_badania_problemy_i_analzy_jezykoznavcze-r2007-t1-s79-87.pdf>

MIKO, F. (1969): *Estetika výrazu*. Bratislava: SPN.

PLESNÍK, L. a kol. (2011): *Tezaurus estetických výrazových kvalít*. Nitra: FF UKF.

SLANČOVÁ, D. (1999): *Reč autority a lásky. Reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra*. Prešov: FF PU.

SLANČOVÁ, D. (2007): Štýl v jazykovej interakcii a jeho druhy. In: L. Sičáková – L. Liptáková – B. Hlebová (eds.): *Slovo o slove*. Prešov: Katedra komunikačnej a literárnej výchovy PF PU, s. 118–126.

SLANČOVÁ, D. – ZAJACOVÁ, S. (2007): Komunikačný register ako prostriedok verbálnej socializácie dieťaťa. In: O. Orgoňová (ed.): *Jazyk a komunikácia v súvislostiach II*. Bratislava: FF UK, s. 153–163.

SLANČOVÁ, D. – SLANČOVÁ, T. (2010): Sociálna deiza v trénerskom registri. In: J. Klincková (ed.): *Odkazy a výzvy modernej jazykovej komunikácie. Zborník príspevkov zo 7. medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 23. – 24. 9. 2009 v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: FF UMB, s. 510–523.

SLANČOVÁ, D. – SLANČOVÁ, T. (2014): *Reč pohybu, autority a súdržnosti*. Prešov: Prešovská univerzita, Fakulta športu.

ŠEMBEROVÁ, K. (2009): Není blog jako blog. In: B. Osvaldová – A. Tejkalová (eds.): *Žurnalistika v informační společnosti: digitalizace a internetizace žurnalistiky: proměny a perspektivy žurnalistiky v epoše digitálních médií aneb nová média teoreticky i prakticky*. Praha: Karolinum, s. 163–170.

VELASOVÁ, J. (2012): Individuálny štýl Martina Pycy Rauscha. In: M. Chovanec (ed.): *7. študentská vedecká konferencia*. Prešov: Prešovská univerzita, s. 693–700.

VELASOVÁ, J. (2013): Analýza individuálneho štýlu moderátora Viliama Rozborila. In: J. Rusnák (ed.): *Médiá a text 4*. Prešov: FF PU, s. 246–255.

VELASOVÁ, J. (2015): Individuálny štýl Adely Banášovej. In: M. Bočák (ed.): *Médiá a text 5*. Prešov: FF PU, s. 422–431.

VIRIK, M. (2011): Automatické rozpoznávanie štýlu písania v blogoch. Bratislava: Slovenská technická univerzita. [Diplomová práca. Školiteľ: M. Šimko]

Zdroje:

Videoblog č. 1: Ak človek stratí úctu k posvätnosti života, tak stráca svoju identitu. Dostupné na:

<<https://www.youtube.com/watch?v=2s-aTSqyGGI>>

Videoblog č. 2: Byť je viac ako mať. Dostupné na:

<<https://www.youtube.com/watch?v=sSob7wWEX2A>>

Videoblog č. 3: Čo spája bublifuk, Gorilu a dokumenty z Panamy. Dostupné na:

<<https://www.youtube.com/watch?v=3xFLfVDNGU>>

Videoblog č. 4: Nevysmievajte sa z Alaha. Dostupné na:

<https://www.youtube.com/watch?v=Kwo_GNXESUM>

Videoblog č. 5: O poučení z nešťastia. Dostupné na:

<<https://www.youtube.com/watch?v=jP4BH2Oh5iw>>

Videoblog č. 6: Prach si a na prach sa obrátiš. Dostupné na:

<<https://www.youtube.com/watch?v=V7yAFRX98Vk>>

Videoblog č. 7: Prečo ísť na spoveď. Dostupné na:

<<https://www.youtube.com/watch?v=8mdch8RxgaI&t=32s>>

Videoblog č. 8: Referendum – väčšina o menšine. Dostupné na:

<<https://www.youtube.com/watch?v=WNlA4F17eAE>>

Videoblog č. 9: Stáť na strane pravdy. Dostupné na:

<<https://www.youtube.com/watch?v=vCBTYjhlxvs>>

Videoblog č. 10: Strata úcty k žene je začiatkom konca každého vzťahu. Dostupné na:

<<https://www.youtube.com/watch?v=ci0lnbn1d6o&t=122s>>

Summary

The media in habit contemplating. Linguistic analysis of the preacher's individual style of the monk brother Filip

The paper is a part of wider context of individual personal style of Slovak preachers' research. Our ambition is to contribute to a definition and characterisation of the preachers' communicative register. We analyse the individual style of a monk brother Filip within the frame of this study via specific communication media – video blog. Brother Filip puts sacral aspects into originally profane media genre. Our analysis of significant deictic, lexical and syntactic means in these video blogs has revealed that his personal preacher's style is profiled as lyrical-philosophical and contemplative.

Tento príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu MŠ SR VEGA č. 1/0099/16 Personálna a sociálna deiza v slovenčine (človek v jazyku, jazyk o človeku).